

*Іващук В., Новоселецька А.О.,
Національний університет "Острозька академія"*

УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ КВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

У статті висвітлено розвиток механізму взаємодії ринку праці і професійної освіти України. Також розглядаються основні проблеми ринку праці, які полягають у неконкурентоспроможності робочих місць, низькому професійному навчанні робочої сили, недостатньому розвитку виробництва та ін.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що ринок праці є одним з основних і найскладніших елементів ринкової економіки. Саме через ринок праці найважливіший національний ресурс – людський капітал – розподіляється за регіонами країни, галузями і видами виробництва, професіями і підприємствами. Зараз в Україні загострюється проблема взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг внаслідок невідповідності структури підготовки фахівців і робітників попиту на робочу силу.

Метою даної роботи є визначення основних напрямків покращення ситуації на ринку праці та ринку освітніх послуг України на основі дослідження оцінки їх взаємодії.

Ринок праці є одним з основних і найскладніших елементів ринкової економіки. Перехід економіки України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку не можливий без підвищення ефективності системи професійного навчання, що сприятиме розвитку ринку праці. Це сприятиме подоланню гострої соціально-економічної проблеми – безробіття, викликаного дисбалансом між ринком праці та ринком професійної освіти.

Значна частина випускників працює не за спеціальністю, а деякі змушені звертатись до Державної служби зайнятості. Важливим напрямом соціально-економічної політики розвинутих країн, зокрема Європейського Союзу, є перехід від пасивних заходів політики зайнятості (яка ґрунтується на системі матеріальної допомоги) до активних, особливо в напрямі проведення

професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації економічно активного населення. Це зумовлює розвиток механізму взаємодії ринку праці та ринку освіти [1, с. 122].

Отже, проаналізувавши спочатку стан ринку праці в Україні, ми зможемо подати висновки, як саме ринок освітніх послуг впливає на його розвиток.

Ринок праці – це система суспільних відносин, пов'язаних із купівлею і продажем такого товару як “робоча сила” [4, с. 89]. Крім того, ринок праці є сферою працевлаштування, формування попиту й пропозиції на ту ж саму робочу силу.

Безробіття є головною проблемою розвитку сучасного ринку праці в Україні. Аналізуючи ситуацію на ринку праці в Україні протягом 2005-2007 рр. можна стверджувати, що кількість безробітних (за методологією МОП) у віці 15–70 років у цілому по країні у 2007р., порівняно з відповідними періодами 2006 і 2005 років, скоротилася на 50,7 тис. осіб, або на 3,3% та становила 1,5 млн. осіб, а у 2008 році кількість безробітних цієї категорії продовжує зменшуватись. Серед безробітних майже три чверті склали мешканці міської місцевості (1,1 млн. осіб), решту – сільські жителі. Скорочення безробіття відбулося в основному за рахунок осіб працездатного віку (на 50,2 тис. осіб)[6].

Слід відмітити, що рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) в період 2005 – 2008 років, в 1,9 раза перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого по відношенню до економічно активного населення працездатного віку (у жінок – у 1,5 раза, чоловіків – у 2,7 раза, міського населення – у 3 рази більше). У сільській місцевості цей показник майже дорівнював показнику зареєстрованого безробіття та становив 6,7 % економічно активного населення працездатного віку [6].

Основними причинами безробіття, як зареєстрованого, так і визначеного, найчастіше виступають: звільнення за власним бажанням; вивільнення з економічних причин; неможливість знайти роботу після закінчення навчальних закладів.

Науковці розглядають проблему зростання безробіття на ринку праці, як таку, що яка полягає в неконкурентоспроможності робочих місць. В основі цієї проблеми – низька вартість робочої сили. За офіційними даними, у 2007 р. потреба в робочій силі становила 174,5 тис. осіб. Крім того, Державна служба зайнятості постійно реєструє вакантні робочі місця, однак

лише 5 % із них передбачали заробітну плату понад 1000 грн., а майже 60 % – заробітну плату менше 600 грн., що ускладнює їх комплектацію працівниками [7].

Особливо небезпечно, якщо в стані безробіття перебувають тривалий час, що спричиняє втрату кваліфікації, трудових навичок, і як наслідок – фактичне руйнування особистості. Про важливість проблеми свідчать статистичні дані, за якими, періодичність підвищення кваліфікації робочої сили в Україні (станом на 01.01.2007) становила 16 років (у Західній Європі і Японії – 3,5, Росії – 7 років). Питома вага працівників, які проходили професійну підготовку на виробництві за відповідний період, становила в середньому 10 % облікової чисельності штатних працівників, у тому числі професійна підготовка – 2 %, підвищення кваліфікації – 8 % [5, с.9].

Отже, тривалий час перебування у стані безробіття пливає не тільки на професійний, а й на життєвий рівень, оскільки сума допомоги з безробіття на порядок менша, ніж рівень мінімальної заробітної плати і прожитковий мінімум.

Розмір допомоги з безробіття у 2008 р. становить 21 % середньої заробітної плати штатного працівника (це співвідношення постійно зменшується), 58,09 % мінімального розміру заробітної плати та 42 % прожиткового мінімуму для осіб працездатного віку [6]. Наведене свідчить про неможливість нормальної життєдіяльності людини, оскільки розмір допомоги з безробіття майже в двічі менший, ніж розмір прожиткового мінімуму. Тому, з одного боку це, веде до неефективного витрачання державних коштів, а з іншого – такий рівень допомоги має мотивувати безробітного до самостійного пошуку роботи, з урахуванням свого кваліфікаційного рівня. Це вимагає посилення такого важливого напрямку активної політики зайнятості, як професійне навчання.

Одним із шляхів зменшення рівня безробіття є професійна підготовка, перепідготовка, перекваліфікація робочої сили. Саме освіта, у тому числі професійна, є ефективним засобом підвищення рівня конкурентоспроможності робочої сили і дозволить збалансувати попит та пропозицію на ринку праці.

На даний час існує необхідність підвищувати ефективність системи організації та проведення професійного навчання з використанням сучасних підходів, що потребує:

– постійного професійного навчання працівників, щоб у разі

їх звільнення в них був достатній запас компетентності для майбутнього працевлаштування;

- розвитку виробництва, впровадження нових технологій;
- подолання проблеми дисбалансу на ринках праці та освітніх послуг;
- забезпечення слухачів кількома спорідненими професіями;
- розвитку матеріально-технічної бази навчальних закладів;
- орієнтація економіки на розвиток малого бізнесу, самозайнятості;
- підготовки робітничих кадрів і фахівців до динамічної зміни ситуації на ринку праці тощо.

Також можна зазначити, що попит на освітні послуги постійно зростає, і роботодавці на ринку праці віддають перевагу кваліфікованій робочій силі.

Проаналізувавши статистичні дані можна сказати, що чисельність студентів у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації постійно зростає і у 2008 році вона становить 2813 тис., а у минулому році вона становила 2786 тис., а чисельність учнів професійно-технічних навчальних закладів, навпаки зменшилась на 25 тис. осіб. Обсяги випущених студентів за період 2005 – 2007 рр. зросли на 20 %, а обсяги випущених учнів – лише на 7% [7].

Зараз попит на робочу якісну силу зростає. Обсяги заявленої підприємствами потреби в працівниках протягом 2002 – 2005 рр. зросли на 24%, а за період 2005–2007 – на 12%. На кінець 2007 року у структурі потреби найбільша частка припала на робітничі професії, а негативні тенденції, які відбуваються в системі професійно – технічної освіти, не сприяють поліпшенню ситуації. Тому можна зазначити, що і в сфері ринку освітніх послуг також існують проблеми, які потребують нагального вирішення.

Криза в економіці України сприяла масовому банкрутству підприємств, а внаслідок цього багато висококваліфікованих працівників і фахівців залишились без роботи, що спричинило їхню декваліфікацію. Професійно-технічні навчальні заклади, через зменшення попиту на робітничі спеціальності, почали впроваджувати нові, так звані “престижні” спеціальності (економіку, підприємництво, сфера послуг) без урахування потреб на ринку праці, що в остаточному підсумку призвело до дисбалансу на ринку праці України[4. с.56].

Усі ці проблеми є також характерними і для вищих навчаль-

них закладів. Якщо проаналізувати структуру підготовки спеціалістів із вищою освітою за спеціальностями та випускників ВНЗ, які звернулись за допомогою у працевлаштуванні до Державної служби зайнятості у 2007 році, то видно, що у структурі підготовки працівників питому вагу мають такі напрями, як економіка (33%) та інженерія – 23 %, а в ДСЗ зареєстровано 45 % випускників, які закінчили навчання за напрямом “економіка” [3, с.112]. Вищі навчальні заклади готують фахівців-економістів, які не можуть знайти сьогодні собі роботу і автоматично переходять в розряд безробітних. Така ситуація призводить до неефективного витрачання як бюджетних, так і приватних коштів, які спрямовуються на підготовку непотрібних фахівців, а з іншого боку – роботодавці недоотримали потрібних висококваліфікованих фахівців.

Як наслідок, Державна служба зайнятості частину фахівців направляє у вищі або у професійно-технічні навчальні заклади з метою проходження ними професійного навчання. Крім того, з статистики відомо, що 65 % осіб, які пройшли професійне навчання у ПТНЗ, працевлаштовуються, а решта знову стають безробітними. Тому варто більше уваги приділяти забезпеченню відповідності рівня кваліфікації випускників вимогам конкурентного робочого місця і потрібно розробити стандарти професійно – технічної освіти з урахуванням реальних потреб роботодавців та удосконалити підходи до професійного навчання, впроваджуючи також інноваційні методи [2, с.44].

Отже, якісне професійне навчання має суттєво підвищити конкурентноспроможність робочої сили, ділову активність, професійну мобільність на ринку праці та сприятиме зростанню ринку доходів. Тому можна зробити висновок, що чим вищий рівень освіти, тим більший рівень доходу. Хоча, з іншого боку, наявність високого рівня освіти, як свідчить вітчизняний досвід, не завжди адекватно оцінюється роботодавцями, що викликає таке явище, як трудову міграцію. За різними оцінками близько 2,5 – 7 млн. українців працює за межами країни. Ця міграція молодих, освічених, активних людей завдає великої шкоди і демографічному, і освітньому, і трудовому потенціалу України.

Одним із напрямів підвищення ефективності механізму взаємодії між ринком праці та ринком освіти є вдосконалення професійного навчання економічно активного населення, що сприятиме підвищенню конкурентноспроможності та рівня

добробуту громадян. Основними елементами взаємодії ринку праці та ринку освіти має стати удосконалення механізму визначення потреб у підготовці робочої сили зо обсягами та професійно – кваліфікаційною структурою, вивчення і прогнозування професійно – освітніх потреб молоді, налагодження соціального партнерства між усіма учасниками ринку праці та ринку освітніх послуг щодо цільової підготовки кадрів у навчальних закладах відповідно до потреб розвитку економіки, спрощення процедури ліцензування освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А. Економіка праці і соціально-економічні відносини: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.

2. Венгер А.М. ефективна зайнятість населення України: соціально-економічна характеристика./ зайнятість та ринок праці. Міжвідомчий наук. зб. – К., 1999. – Вип.10.

3. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудоі ввідносини: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.

4. Пелюх В.М. Ринок праці та зайнятість. – К.: МАУП, 1997.

5. Україна: аспекти праці. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – №1. – 2006.

6. [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

7. [http:// www.mlsp.gov.ua](http://www.mlsp.gov.ua)